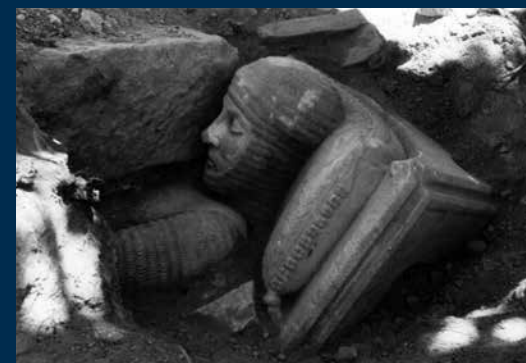

Vallsanta

El ressorgiment del monestir a Guimerà

JOAN DUCH MAS

Ens trobem a la comarca de l'Urgell i recordem que els monestirs cistercencs de Vallbona de les Monges, el Pedregal, la Bovera i Vallsanta eren coordinats o filials de Vallbona. Situats en les valls dels rius Maldanell Ondara i el Corb, constitueixen la forma de presència del Cister en les terres acabades de conquerir i ajuden a fixar els primers pobladors al territori.

EL CISTER EN LA VALL DEL CORB (1190-1589)

La primera fita a seguir serà la del monestir de la Bovera, fundat el 1190 pel cavaller Pere de Tàrraga, del qual la primera abadessa fou la seva filla Elisenda. Ens consten les dates documentals de l'edificació (1235) i l'ordre de trasllat de les primeres monges de la Bovera a Vallsanta (1237), com ens confirmen les restes trobades de l'arquitectura romànica i gòtica.

L'EXTINCIÓ DE VALLSANTA

Els anys de crisi comportaren que, a causa de problemes socials, econòmics i religiosos, el 1589, en visitar la comunitat de Vallsanta, reduïda a tres religioses i sense abadessa, Francesc Oliver de Boteller, abat de Poblet i visitador general de l'orde del Cister, determinà tancar el convent i unir les monges al monestir del Pedregal.

DEFENSA DE LES RUÏNES DEL MONESTIR (1966-2008)

Així doncs, a partir del 1589, el monument o conjunt de restes del monestir de Vallsanta restà gairebé abandonat. Passats els anys, els guimeranencs han esmerçat repetits esforços que han fet possible recuperar-ne les ruïnes. Amb l'anomenada «Operació Pasqua» de març de 1966, s'obria un clar objectiu: començar a preparar la seva neteja i dignificació. Després d'escrits, notes de premsa, mobilitzacions i crides urgents, arribaren els primers compromisos i l'aturada de l'enderrocament, després d'una tergiversada venda. Fou en 1967 quan, després de les peticions d'ajudes, l'alcalde de Guimerà rebé un

telegrama en què s'informava que les ruïnes estaven protegides per les lleis vigents. Així, podem fer constar que en data del 7 de desembre s'acordà sol·licitar a la Direcció General de Belles Arts incoar l'expedient per a la declaració de Monument històric-artístic local a favor de les restes del monestir gòtic de Vallsanta.

LES EXCAVACIONS DE 1986

Les primeres excavacions realitzades al monestir de Vallsanta per part del Departament de Cultura de la Generalitat i el Servei d'Arqueologia de l'IEI de la Diputació de Lleida, a l'estiu de 1986, a càrrec de l'arqueòloga A. Oliver, aportaren noves dades sobre l'edifici de l'església, d'on s'excavaren tres capelles de l'absis i una de les del creuer. Entre els elements decoratius recuperats hem de citar per la seva importància arqueològica: una escultura jaient masculina de la coberta d'un sarcòfag que mostra la figura d'un cavaller vestit amb l'arnès propi del segle XIV; una clau de volta, artísticament esculpida, amb l'"agnus dei" i figures laterals, amb restes de policromia; una altra clau de volta amb la representació del cervol heràldica de les famílies Cervelló-Boixadors.

El mes de maig de 1987, s'impulsà la XX Jornada de Treball del Grup de Recerques de les Terres de Ponent, celebrada a Guimerà per parlar del Cister i de la necessitat de recordar la recuperació de Vallsanta.

Amb l'assistència del president de la Generalitat, se celebrà l'acte d'obertura del IV Centenari (1589-1989) de l'extinció del monestir cistercenc, celebrat a Guimerà el dia 6 de febrer de 1989.

VALLSANTA

Imatges del procés de recuperació i conservació del monestir.

En la pàgina anterior, detall d'una arcada gòtica.

Per a més informació:

Museu de Guimerà
"La Cort del Batlle"
Plaça Major, sn
25341 Guimerà
museu@guimera.info
www.guimera.info

Associació guimera.info
Ajuntament de Guimerà
Ctra. de Tàrraga, 26
25341 Guimerà
Tel. 973 30 30 38
ajuntament@guimera.cat
www.guimera.cat

Entre els elements decoratius recuperats hem de citar per la seva importància arqueològica: una escultura jaient masculina de la coberta d'un sarcòfag on s'hi mostra la figura d'un cavaller vestit amb l'arnès propi del segle XIV.

L'any 1998, amb la difusió del “Manifest de Vallsanta” a la premsa, Guimerà demanà la implicació i la coordinació de les diverses administracions catalanes per planificar la fase definitiva d'excavacions a Vallsanta.

2008: RECUPERACIÓ I RESSORGIMENT DEL MONESTIR

Al cap de molts més anys de silenci, després de vint anys de les primeres excavacions, l'any 2008 s'ha presentat el nou projecte que ha permès engegar una sèrie d'actuacions de la mà de l'arqueòleg Josep M. Vila i amb la participació de la Diputació de Lleida i els Serveis d'Arqueologia i Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat. Es pretén, sembla que definitivament, estudiar, restaurar i posar de relleu l'interès cultural d'aquest monument d'indubtable valor històric i artístic.

Durant el mes de maig, s'ha continuat el projecte amb la consolidació de l'església del cenobi que inclou també l'excavació arqueològica de l'exterior del temple. Paral·lelament, s'ha iniciat el procés de compra dels terrenys que formaven l'antic recinte del monestir i el seu entorn immediat, per tal de poder endegar en el futur un projecte global d'excavació, recerca, restauració i adequació per a la visita.

Durant l'excavació, s'han recuperat diversos elements escultòrics d'època gòtica procedents de les parets i els sostres de l'antiga església, escuts, lloses sepulcral, estàtues, un sarcòfag complet, capitells i basaments de columna, entre altres, que ens parlen de la riquesa decorativa de l'interior del temple, especialment en el seu moment de màxim esplendor, durant la primera meitat del segle XV.

PRIMERS RESULTATS I RECUPERACIÓ GLOBAL

S'ha localitzat també el mur de tancament de l'església, així com la base i el paviment d'una gran bassa o safareig a l'exterior del temple. S'ha pogut identificar, a l'angle sud-oest, la porta que comunicava l'església amb la zona conventual, i també l'escala que permetia accedir des de la nau fins a la porta que donava a l'exterior del recinte a la banda nord. Aquesta darrera fase, amb actuacions iniciades cap al 20 d'octubre i actualment en curs, pretén donar continuïtat als treballs encetats en una intervenció anterior. Justament, aquests treballs han posat de manifest la necessitat de realitzar la consolidació estructural d'urgència dels murs per tal de poder seguir endavant amb les excavacions arqueològiques, també previstes en la fase actual. El seguiment del procés de les obres per part del Conseller de Cultura Joan Manuel Tresserras confirma els esforços esperats i la voluntat de recuperació d'una part del patrimoni de Catalunya.

MUSEU DE GUIMERÀ: “TERRA DE MONESTIRS”

La Cort del Batlle, on es troba actualment el nou Museu, és un edifici situat a la plaça Major, en l'antic Ajuntament del recinte medieval de Guimerà.

L'edifici té tres plantes: la planta baixa i la primera, dedicades a sales de museu, acullen la mostra i l'exposició sobre Vallsanta amb les principals peces de les dues excavacions. La segona aplega totes les altres funcions: sala d'exposicions, sala d'audiovisuals i seu social de Guimerà.info.

LA COMISSIÓ DE POLÍTICA CULTURAL DEL PARLAMENT DE CATALUNYA

Val a dir que tots els esforços han valgut la pena, com també recordem que la Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya, el 13 de febrer, va aprovar per unanimitat una proposta per a la “consolidació de les obres de rehabilitació del monestir de Santa Maria de Vallsanta”, “per crear ràpidament un projecte de consolidació i incloure, a posteriori, elements per a la seva inclusió en rutes turístiques i culturals”.

AVUI I DEMÀ : ÉS HORA QUE PARLIN LES PEDRES

Ara cal obrir nous camins de descoberta: On és el claustre, ja que està documentat que l'any 1272 Jaume I estableix un llegat per a la seva construcció?; on era la creu de terme (documentada) de Vallsanta?; i la sala capitular, el refectori, l'hort i totes les dependències d'un espai cistercenc? Podem esperar que, amb les noves fases d'excavacions, es puguin completar els espais que un dia foren dependències monàstiques.

Guimerà avui podrà oferir una visita global al seu patrimoni històric-artístic, visitant, a més a més, l'ermita i antic monestir de la Bovera, amb elements romànics i gòtics i integrada al patrimoni cultural del poble. També i recentment, des del mes de setembre (2008), com un nou al·licient es poden admirar les pintures murals, al fresc, del pintor de Tàrraga Josep Minguell.

Molt bé podem dir que aquest any 2008 es recordarà per les importants i necessàries millores cistercenques dutes a terme a Guimerà i que podem incloure dintre de La Ruta del Cister. ■

VALLSANTA

Vista d'una part del monestir després de la seva recuperació.